

Przedstawiciele szkoły stoickiej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*.
- Seneka, *O życiu szczęśliwym*, [w:] Łojek Mieczysław, *Teksty filozoficzne dla uczniów szkół średnich*.

Przedstawiciele szkoły stoickiej

Źródło: Wikimedia Commons, Jeremy Weate, Zenon z Kition, licencja: CC BY 2.0; Sting, Chryzyp, licencja: CC BY 2.5; Sailko, Posejdonios, licencja: CC BY 3.0; Calidius, Seneka, licencja: CC BY 3.0; Luis García, Marek Aureliusz, licencja: CC BY-SA 2.0.

Stoicyzm uczył, że szczęście osiągnąć może każdy, niezależnie od urodzenia, statusu społecznego i posiadanego majątku. Idea moralnego egalitaryzmu była czymś bardzo atrakcyjnym, spowodowała więc szybkie powiększanie się grona zwolenników tego nurtu. Nic więc dziwnego, że najważniejsi przedstawiciele szkoły stoickiej to ludzie, którzy różnili się między sobą pochodzeniem, językiem i majątkiem, zasobem doświadczeń i intelektualną biografią. Wśród najwybitniejszych stoików znajdują się więc: obcokrajowiec, bokser, podróżnik, polityk, niewolnik i cesarz.

Twoje cele

- Poznasz podstawowe fakty z życia stoików.
- Omówisz zmiany myśli stoickiej zachodzące u poszczególnych przedstawicieli stoicyzmu.
- Określisz przyczyny popularności filozofii stoickiej w starożytnym Rzymie.
- Przedstawisz najważniejsze cechy szkoły stoickiej.
- Ocenisz, czy propozycje stoików zachowują swoją aktualność współcześnie.

Przeczytaj

Zenon (ok. 335–263 p.n.e.)

Założyciel szkoły stoickiej, Zenon, urodził się w mieście Kition na Cyprze ok. 335 r. p.n.e.

W jego żyłach płynęła krew semicka – przodkowie filozofa pochodzili bowiem z terenów Bliskiego Wschodu. Pewnego razu ojciec Zenona, który jako kupiec dużo podróżował, przywiózł mu pisma sokratyczne. Pod ich wpływem, mając dwadzieścia dwa lata, Zenon opuścił rodzinne miasto i udał się do Aten, by tam poświęcić się studiowaniu filozofii.

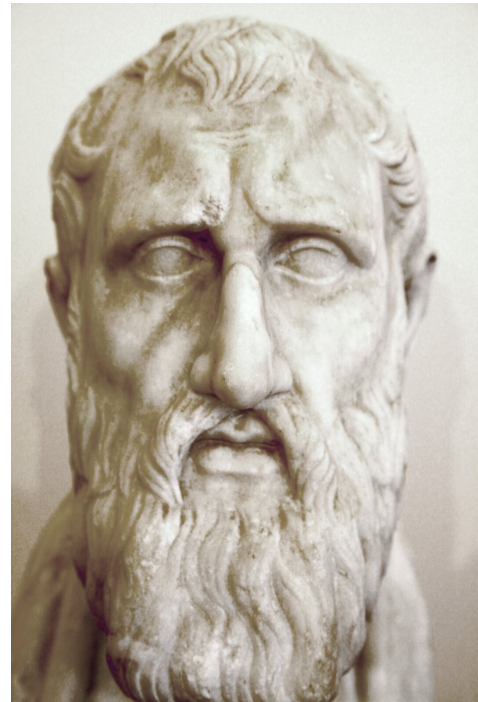
W Atenach największy wpływ na Zenona miał cynik Krates oraz przedstawiciele szkoły megarejskiej, którzy nauczali, aby kłaść nacisk na logiczną i dialektyczną stronę refleksji. Nie bez wpływu na wewnętrzny rozwój Zenona pozostały także studia nad tekstami wcześniejszych myślicieli. Ponieważ filozof nie był obywatelem ateńskim, nie miał prawa

do zakupu budynku, w którym mógłby umieścić swą szkołę. Z tego też względu spotykał się z uczniami w „malowanej kolumnadzie” lub „malowanym portyku” (gr. *stoa poikile*), od którego pochodzi nazwa stoicy. Otwarty umysł Zenona przekładał się na sposób nauczania. Wykłady prowadzone były w sposób niedogmatyczny: towarzyszyły im dyskusje, podczas których poglądy nauczyciela były rewidowane i krytykowane. Tu tkwi przyczyna ewolucji filozofii stoickiej. Zenon był znany ze swej mądrości, prawego życia i skromności. Jednym z najważniejszych dokonań myśliciela było połączenie dwóch obcych sobie tendencji w filozofii starożytnej – materializmu i idealizmu. Połączenie to stało się podstawą stoickiej fizyki (**monizm panteistyczny**), ta zaś zaważyła na kształcie nauk moralnych (życie zgodne z rozumem, akceptacja konieczności).

Choć Zenon był obcokrajowcem, mieszkańcy Aten obdarzyli go wielkim zaszczytem, o czym wspomina Diogenes Laertios:

Diogenes Laertios

Żywoty i poglądy słynnych filozofów

Zenon z Kition miał być twórcą powiedzenia „Fortuna kołem się toczy”.

Źródło: Jeremy Weate, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

Wręczyli mu klucze do bram miasta i uczcili go złotym wieńcem oraz spiżowym posągiem.

Źródło: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*.

Filozof zmarł ok. 263 r. p.n.e.

Kleantes (ok. 331–232 p.n.e.)

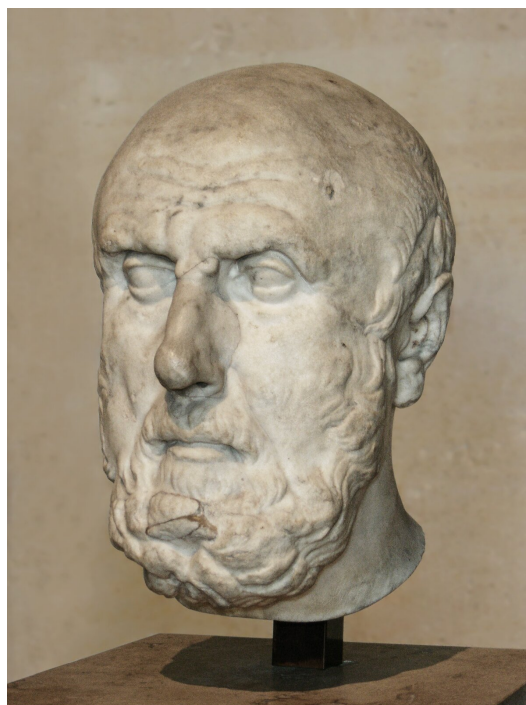
Następcą Zenona został Kleantes z Assos, stoik z dwudziestoletnim stażem i bogatym doświadczeniem życiowym. Zanim trafił do Portyku, był pięściarzem. Ponadto, jako człowiek nie dość zamożny, lecz pragnący poświęcić się filozofii, nie bał się w późniejszym okresie podejmować prac przeznaczonych dla osób o niskim statusie społecznym: podlewał w nocy ogrody czy ugniatał mąkę dla przekupek. Kleantes miał talent literacki: pisał dużo i pięknie. Brakowało mu jednak zręczności w prowadzeniu szkoły. **Egalitaryzm**, wolność dyskusji, krytyka i rewizja filozoficznych poglądów, będące od początku standardem stoickiego kształcenia, zaczęły coraz częściej wymykać się spod kontroli, przeradzając się w poważniejsze wstrząsy, potem zaś w kryzys, którego Kleantes w czasie swoich trzydziestoletnich rządów w Portyku nie potrafił już rozwiązać.

Chryzyp (ok. 279–207 p.n.e.)

Chryzyp zażegnał wewnętrzne kryzysy szkoły. Spisał, usystematyzował i rozwinął naukę stoików, nadając jej wyrafinowany kształt logicznych argumentów. Jego wybitne teksty przyćmiły wszystkie inne: powoływano się na nie, czytano je i komentowano tak, że trudno dziś powiedzieć, które poglądy stoików od kogo dokładnie pochodzą. Mówi się słusznie, że gdyby nie było Chryzypa, szkoła by nie przetrwała, a nauka stoików została by zapomniana. Chryzyp stworzył dwuwartościową logikę zdań, która, obok arystotelesowskiej logiki nazw, jest uważana za jedno z najwspanialszych zdobyczy ludzkiego rozumu. Jak pisze Diogenes Laertios:

((Diogenes Laertios

**Żywoty i poglądy
słynnych filozofów**

Chryzyp był najwybitniejszym umysłem starej szkoły stoickiej i jednym z najwybitniejszych logików w całej historii myśli europejskiej. Urodził się w Soloi w Cylicji i był pochodzenia semickiego – świadczy o tym chociażby fakt, że greki nauczył się późno, już

Był tak znakomitym
dialektykiem, że bardzo wielu
ludzi uwierzyło, iż gdyby
bogowie posługiwali się dialektyką, byłaby to dialektyka Chryzypa.

Źródło: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*.

jako dorosły, i z tego względu popełniał błędy
językowe.

Źródło: Sting, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.5.

Posejdonios (ok. 140–50 p.n.e.)

Osiągnięcia Posejdoniosa w dziedzinach nauk ścisłych do dziś robią spore wrażenie. Filozof z dość dużą dokładnością obliczył długość równika i odległość do Księżyca. Wywnioskował również, że na przyptywy i odpływy wpływa Księżyc.

Źródło: Sailko, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

i odtąd właśnie tam, do stoi Posejdoniosa, nie zaś do szkół ateńskich, przybywali na studia liczni adepci filozofii, wśród których byli także rzymscy patrycjusze. Znanymi studentami Posejdoniosa byli Cynceron i Pompejusz. W przeciwieństwie do starej szkoły stoickiej, filozofia z Rodos była dużo bardziej skoncentrowana na problemach etycznych, a także znacznie mniej dogmatyczna. Posejdonios (podobnie jak jego nauczyciel, Panaitios) dostrzegał bowiem wiele doniosłych myśli również u myślicieli spoza Portyku. Zapożyczał je więc, czyniąc ze stoicyzmu filozofię bardziej złożoną, otwartą przede wszystkim na wpływ Platona i Arystotelesa. W tym sensie Posejdonios to **syntetyk** próbujący dostosować myśl stoicką do postępu, jaki dokonał się we współczesnym mu świecie nauki. Mówi się więc: jak poprzez swą filozoficzną syntezę Arystoteles zamknął okres klasyczny, tak Posejdonios – **hellenistyczny**.

Posejdonios to najważniejszy filozof średniej szkoły stoickiej. Pochodził z Syrii, studiował w Atenach, lecz swą szkołę otworzył na wyspie Rodos. Był umysłem niezwykle otwartym, chłonnym i wszechstronnym: prócz filozofii interesowały go także nauki empiryczne, a w każdej z tych dziedzin imponował swą rozległą wiedzą. Swym sposobem życia obalał stereotypowy obraz filozofa. Posejdonios był nie tylko myślicielem, pisarzem i wykładowcą, lecz także niestrudzonym obieżyświatem. Podróżował od Azji Mniejszej po Hiszpanię – w ten sposób zdobywał wiedzę, badał rzeczywistość i nawiązywał kontakty z ważnymi osobistościami ówczesnego świata.

Charyzma filozofa zapewniła jego szkole rozgłos. Wyspa Rodos przyćmiła Ateny

Seneka (5 p.n.e. – 65 n.e.)

Seneka był nie tylko filozofem, lecz także politykiem mającym duży wpływ na sposób funkcjonowania Cesarstwa Rzymskiego – w 56 r. n.e. sprawował urząd konsula. Urodził się w Kordobie, studiował w Rzymie, potem zaś – z uwagi na słaby stan zdrowia – wyjechał do Egiptu, gdzie spędził piętnaście lat. Powrócił do Rzymu, ale już po dziesięciu latach cesarz Klaudiusz wygnał go na Korsykę. Gdy ponownie wrócił do Rzymu, został wychowawcą młodego Nerona, a gdy ten zasiadł na tronie, Seneka był jednym z jego doradców. Ten sam Neron, podejrzewając Senekę o spisek, zmusił go jednak do samobójstwa. Seneka odebrał sobie życie w 65 r. Filozof jest jednym z najbardziej znanych pisarzy starożytnych. Pisał po łacinie i zostawił po sobie bogatą spuściznę. Jego poglądy filozoficzne, podobnie jak innych „stoików młodszych”, koncentrowały się wokół kwestii mądrości życiowej i moralności. Stoicy głosili cnotę dostępną dla każdego bez względu na wykształcenie czy status społeczny – oto jeden z powodów, dla których filozofia ta znalazła szerokie grono wyznawców, również wśród ludzi ubogich i niewolników. Z tego też względu mówi się wiele o podobieństwie stoicyzmu i chrześcijaństwa, a legenda głosi, że Seneka znał osobiście św. Pawła.

Seneka głosił, że istnieją trzy formy życia praktykowane przez ludzi: życie naznaczone przyjemnościami, życie czynne – skupione na aktywności publicznej oraz życie mędrca poświęcone „bezczywności filozoficznej”.

Źródło: Calidius, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Epiktet (50–135 r.)

W nauce Epikteta ogniskuje się istota stoicyzmu. Myśliciel miał dydaktyczne zacięcie, nauczał wiele, lecz swojej nauki nie spisywał. Nie rozwijał też zagadnień logicznych i metafizycznych – mówił o nich tylko w kontekście najważniejszych dla siebie kwestii etycznych. Trudno przecenić wpływ Epikteta na kształtowanie się stoicyzmu w okresie pochrystusowym – pod wpływem filozofa Marek Aureliusz porzucił retorykę, w obrębie której wykazywał wielkie zdolności, by poświęcić się właśnie mądrości stoickiej. Aureliuszowe *Rozmyślenia* są wyraźnym nawiązaniem do nauki Epikteta. Rzecz to ciekawa, gdyż Marek Aureliusz był cesarzem rzymskim, a Epiktet – najpierw niewolnikiem, który należał do jednego z oddziałów straży przybocznej Nerona, potem zaś wyzwolencem zmuszonym do opuszczenia Rzymu, gdy Domicjan wygnał filozofów z cesarstwa. Epiktet założył szkołę w Nikopolis w Epirze. Tam jego uczeń, Flawiusz Arianus, spisał naukę

mistrza. Jej istotę można zawrzeć w następującym sformułowaniu: są rzeczy od człowieka zależne (akty woli) i rzeczy niezależne (wszystko, co poddane jest przeznaczeniu), szczęśliwy jest ten, kto nie przykłada wagi do spraw, na które nie ma wpływu, lecz je ze spokojem akceptuje.

Marek Aureliusz (121–180 r.)

W osobie Marka Aureliusza urzeczywistnił się platoński ideał władcy-filozofa. Ten, bodaj najbardziej znany stoik, był nie tylko autorem *Rozmyślań*, książki pięknej i głębokiej, lecz także jednym z najlepszych przywódców Cesarstwa Rzymskiego.

Źródło: Luis García, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

Marek Aureliusz był filozofem, a zarazem władcą Cesarstwa Rzymskiego w latach 161–180. Zasiadł na tronie, mając trzydzieści dziewięć lat. Czasy, w których przyszło mu rządzić, nie były łatwe. Już na samym początku jego rządów wschodnie prowincje cesarstwa były atakowane przez Partów – wojna z najeźdźcą trwała pięć lat i zakończyła się zwycięstwem Rzymu. Ale, gdy jedna wojna się skończyła, rozpoczęła się kolejna. Tym razem Rzymianie walczyli na północy z plemionami germańskimi i sarmackimi; walki z przerwami trwały kilkanaście lat. Do zagrożeń zewnętrznych dochodziły wewnętrzne: rebelie i bunty, a także zaraza, wylew Tybru, trzęsienie ziemi. W tym czasie Marek Aureliusz przeżywał też osobiste dramaty, umarło mu bowiem siedmioro z trzynaściorga dzieci, a także jego żona, Faustyna. Jednak w obliczu tych problemów władca rządził

cesarstwem w sposób sprawny i rozsądny. Z filozofią spotkał się wcześniej, jeszcze jako dziecko. Już jako dwunastolatek marzył o ascetycznym życiu prawdziwego mędrca, a mając lat dwadzieścia, pod wielkim wpływem pism Epikteta, porzucił studiowanie retoryki, by ostatecznie poświęcić się stoicyzmowi. Pisał dla samego siebie, traktując filozofię przede wszystkim jako ćwiczenie duchowe. Z tego też względu nie wzbogacił on stoickiej doktryny, nadał jej jednak charakter jeszcze bardziej moralny, naznaczony z jednej strony odcieniem religijnym, z drugiej – sceptycznym.

Słownik

egalitaryzm moralny

(fr. *égalité* – równość) pogląd mówiący, że każdy człowiek ma równy dostęp do wartości; każdy, niezależnie od jakichkolwiek zewnętrznych okoliczności, może osiągnąć dobro

i szczęście

kultura hellenistyczna

w przeciwieństwie do kultury helleńskiej, czyli czysto greckiej, jest kulturą grecką, w której widoczne stają się wpływy obce, jest więc bardziej złożona

monizm panteistyczny

(gr. *monos* – jedyny; gr. *pantos* – wszystek, gr. *theos* – bóg) stanowisko zakładające, że natura ma zarówno cechy materii, jak i ducha; więcej na temat temat znajdziecie w e-materiale „[Etyka a fizyka stoików](#)”

synteza

(gr. *synthesis* – łączenie) łączenie wielu różnych elementów w jedną całość lub całościowe poznanie jakiegoś zjawiska oparte na poprzednim zbadaniu jego elementów; też: całościowe ujęcie jakiegoś problemu

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią filmu, a następnie wyjaśnij, jak rozumiesz wypowiedź eksperta, że *stoicyzm był rodzajem wyznania wiary Rzymianina*. Podaj kilka przyczyn, dla których filozofia stoicka była w starożytnym Rzymie tak popularna.

Trwa wczytywanie danych..

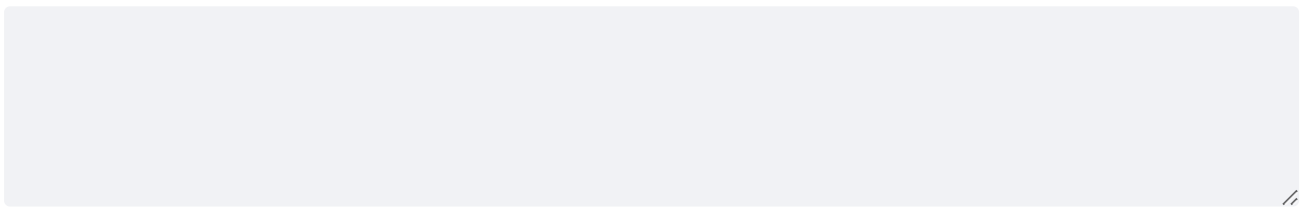
Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dt726BLHt>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Przedstawiciele filozofii stoickiej*.

Polecenie 2

Na podstawie wykładu wyjaśnij, co to znaczy, że stoicy uważali, iż człowiek jest zrodzony do szczęścia.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uporządkuj głównych przedstawicieli szkoły stoickiej od najwcześniejszego do najpóźniego urodzonego, a następnie dobierz do nich lata ich życia.

Kleantes	5 p.n.e. – 65 n.e.
Chryzyp	50–135 r.
Zenon	ok. 335–263 p.n.e.
Epiktet	ok. 140–50 p.n.e.
Seneka	121–180 r.
Marek Aureliusz	ok. 331–232 p.n.e.
Posejdonios	ok. 279–207 p.n.e.

Ćwiczenie 2

Połącz w pary filozofów z ich profesjami.

Seneka	członek straży przybocznej Nerona
Chryzyp	opiekun Nerona
Epiktet	założyciel szkoły stoickiej
Kleantes	bokser
Marek Aureliusz	logik
Zenon	cesarz

Ćwiczenie 3

Zaznacz poprawne zdania.

Posejdonios założył szkołę na Rodos.

Kleantes zarabiał na życie pracą fizyczną.

Epiktet był niewolnikiem.

Kleantes był uczniem Chryzypa.

Seneka poznał stoicyzm poprzez pisma Marka Aureliusza.

Seneka był cesarzem.

Ćwiczenie 4

Określ, czy podane zdania są prawdziwe czy fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Autorem <i>Rozmyślań</i> jest Marek Aureliusz.	☐	☐
Kleantes zapobiegł kryzysowi wewnątrz szkoły.	☐	☐
W filozofii Posejdoniosa stoicyzm stał się bardziej syntetyczny i otwarty na obce wpływy.	☐	☐
Nazwa <i>stoicyzm</i> pochodzi od miejscowości, w której spotykali się uczniowie Zenona.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Seneka sprawował urząd...

pretora.

cesarza.

sekretarza.

konsula.

Ćwiczenie 6

Chryzyp był twórcą...

logiki nazw.

dialektyki.

logiki zdań.

retoryki.

Ćwiczenie 7

Znanym słuchaczem wykładów Posejdoniosa był...

Protagoras.

Seneka.

Parmenides.

Cynceron.

Ćwiczenie 8

Przeczytaj tekst. Co, według Seneki, jest warunkiem szczęśliwego życia?

« Seneka

O życiu szczęśliwym

O nikim bowiem nie można powiedzieć, że jest szczęśliwy, kto się znajduje poza granicą prawdy. Życie szczęśliwe to takie więc życie, które się zasadza na prawdzie i na niewzruszonej pewności sądu i nie podlega odmianom. Wtedy tylko dusza jest czysta i z wszelkiego zła wyzwolona, kiedy jest niedostępna dla wszelkich nie tylko ciężkich obrażeń, lecz również lekkich zadraśnień, oraz zdecydowana stać zawsze na tym samym miejscu, na którym stanęła, i utrzymać swe stanowisko nawet przeciwko nawałom srożącego się losu.

Źródło: Seneka, *O życiu szczęśliwym*, [w:] Mieczysław Łojek, *Teksty filozoficzne dla uczniów szkół średnich*.

Ćwiczenie 9

Na podstawie całości materiału wypisz najważniejsze cechy szkoły stoickiej.

Cechy szkoły stoickiej

Ćwiczenie 10

Zastanów się i odpowiedz na pytanie, w jakim sensie propozycje stoików zachowują dziś swą aktualność.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Przedstawiciele szkoły stoickiej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

1. Filozofia starożytna. Uczeń opanowuje następujące treści nauczania zawarte w podstawie programowej do filozofii zakresu podstawowego:

5) epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki (punkt IX);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Poznasz podstawowe fakty z życia stoików.
- Omówisz zmiany myśli stoickiej zachodzące u poszczególnych przedstawicieli stoicyzmu.
- Określisz przyczyny popularności filozofii stoickiej w starożytnym Rzymie.
- Przedstawisz najważniejsze cechy szkoły stoickiej.
- Ocenisz, czy propozycje stoików zachowują swoją aktualność współcześnie.

Cele operacyjne. Uczeń:

- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów;
- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Przedstawiciele szkoły stoickiej”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-3 i 5-7 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla stronę tytułową e-materiału. Następnie prosi wybraną osobę o odczytanie tematu lekcji oraz celów. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, zwracając uwagę na to, kto wykonał zadane ćwiczenia. Wybrane osoby odczytują przygotowane rozwiązania.

Faza realizacyjna:

1. **Dyskusja.** Uczniowie pracują w zespołach 4-osobowych. Przebieg pracy:
 - zapoznanie się z multimedium w sekcji „Film edukacyjny”;
 - sformułowanie pytań do treści multimedium przez uczniów;

– wybór jednego z pytań, które mogłoby posłużyć wspólnej dyskusji.

Prezentacja wybranych pytań na forum klasy i wybór jednego z nich. Przygotowanie uczniów do dyskusji. Nauczyciel wybiera moderatora, który poprowadzi dyskusję, oraz obserwatora, który na końcu podsumuje jej przebieg.

Dyskusja nad wybranym tematem z uwzględnieniem odmiennych stanowisk.

Moderator zachęca uczniów do precyzyjnego formułowania argumentów za i przeciw, szukania powiązań między omawianymi stanowiskami oraz odpowiedzi na pojawiające się w trakcie dyskusji pytania.

Wybrany uczeń podsumowuje dyskusję.

2. Jeśli w trakcie dyskusji nie zostaną poruszone te tematy, to nauczyciel prosi uczniów, żeby odpowiedzieli na pytania: *Z czego wynikała popularność stoicyzmu w starożytnym Rzymie?* oraz *Co to znaczy, że stoicy uważali, iż człowiek jest zrodzony do szczęścia?* Może również poprosić uczniów, żeby zastanowili się wspólnie, czy filozofia stoików nadal jest dla nas atrakcyjna i aktualna.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie nr 4 i prosi uczniów, aby w parach przygotowali rozwiązanie na podstawie wskazówek zawartych w e-materiale.
4. Następnie uczniowie w grupach 4-osobowych wykonują ćwiczenie nr 8, wyświetlone przez nauczyciela na tablicy. Po jego wykonaniu i uzgodnieniu przez każdą grupę wspólnej oraz jednoznacznej odpowiedzi następuje omówienie rezultatów na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”, omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 9 i 10 z zestawu ćwiczeń.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Taraszkiewicz M., *Trendy - uczenie w XXI wieku*, „Internetowy Magazyn CODN” 1 (2005).
- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.
- Krzysztof Łapiński, *Wizerunek mędrca w starszej szkole stoickiej*, Złotonia 2008.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Film edukacyjny” do podsumowania lekcji.